

צי-הצלהים קט לתחיה

סאל ה. שטוייר

עמדנו שם מספר קצינים לשעבר, מהמתנדבים לצי הבריטי בתקופת מלחמת העולם השניה, והשקפנו על אניות „צי ההעפלה“. לא הייתה זו הסתכלות סתמית. על שכמנו הוטלה המשימה הגדולה והכבדה: להקים לתחיה ולהכשיר לפעולה בכל מחיר, אחדות מאותן האניות.

אמר אחד: „אלו טובות מאד לגרוטאות!“
השיב לעומתו רעהו: „אמנם כן, אך „גרוטאות“ אלו יצטרכו להתמודד מחר עם הצי המצרי.“
סיכם אחר: „הזמן דוחק, הבה נגש לעבודה...“

לנו היה חשש מבוסס שהשלטונות הבריטיים לא האמינו כי אכן אנשי „סולל-בונה“ אנהנו וכי הם מתכוונים להחרים את האוניות. משום כך התרכזנו, בראש וראשונה, בתיקון המכוונות. הכוונה הייתה להוציאן בשלב מאוחר יותר אל מחוץ לנמל, למקום שהבריטים כבר פיגוהו, ולסיים שם את התיקונים.

עזרה רבה בהשלמת תיקוני המנועים קבלנו דווקא מאלה אשר רצו לעמוד למכשול בדרכנו — מהבריטים... אותן זמן עגנה בנמל נושאת טנקים אשר שימשה כאוניית תיקונים של הצי הבריטי. מפקדה של אותה אוניה היה רס"ר לשעבר, אשר שרת תחת פיקודי בימי מלחמת העולם השניה, הוא זכר לי „חסד נעורי“ — ועזר לי בכל אשר יכול. מדי פעם, עת היו חסרים לנו כלי עבודה, או אפילו חלקי חילוף, שלא ניתן להשיגם בארץ, נוהג הייתי לפנות אליו, והוא היה מספק את הצרכים כמיטב יכולתו. ספק רב, אם ללא עזרתו היינו מצליחים להפעיל חלק מהאוניות.

כולנו היינו קצינים, אשר הועסקו בצי הבריטי בתיקונים ובאחזקת כלי-שיט. משימות רבות הוטלו עלינו ונסיון מעשי רב רכשנו בתקופת שרותנו, אך נראה היה, כי תפקיד זה הוא הקשה, האחראי והכבד ביותר, שהוטל עלינו אי-פעם. נתחלקנו לחוליות ונגשנו למלאכה. מאחר והצי הבריטי שלט עדיין בנמל חיפה, נאלצים היינו לעשות את עבודתנו בסתר. כלפי חוץ הופענו כאנשי „סולל-בונה“, המפרקים את האוניות לגור-טאות.

כ„מספנות“ שימשו לנו בית-המלאכה לעבודות ציבוריות שמחוץ לנמל, וכן מספר בתי-מלאכה שהיו מפוזרים בעיר התחתית.

רס"ר בריטי עוזר

בשלב הראשון רכזנו את המאמצים בנסיון להפעיל את האוניות „הגנה“, „ג'וד“, „בן-הכט“, „התקוה“ ו„צפונת“, אלו היו מיועדות להוות את השייטת הקרבית של צי המלחמה הישראלי.

תותחי השדה הגיעו

אם הצלחנו להתגבר על הבעיות הטכניות של הצבת המכונות והפעלתן, ואם מרבית האוניות אשר שופצו שטו כבר בלב-ים, הרי נשארה פתוחה בעיה חיונית לא פחות — בעית החי-מוש.

שבוע ימים לפני הקמת המדינה, לא היה לצי הישראלי אפילו תותח אחד. ואז הופיעו יום אחד, רועמים בגלגלי העץ שלהם, תותחי שדה מיושנים. אל המשלוח הייתה מצורפת פקודה: להרכיב את התותחים על האוניה „הגנה“. סיל-קנו את גלגלי-העץ השחוקים, ובעזרת-השם וב-עזרת תחבולות לא מעטות הצלחנו להרכיבם.

משחזרה „הגנה“ מן הקרב הראשון שלה, ספרו אנשי הצוות, כי בתום כל יריה, היה הקנה נשמט ממקומו, והם נאלצו לרתק אותו למקומו בחבל... כך החילונו את המלחמה. ללא כלים, ללא עזרה, אך עם הרבה הרבה אמונה.

ממנו קיבלתי, למשל, גם את מנוע-הגנרטור הרא-שון ששימש להספקת זרם-החף לאוניות שלנו. אגב, בעשותו זאת, לא ידע כלל כי הוא עושה היסטוריה!...

כך הוקמה המספנה

אחר הקמת המדינה, החילונו מקבלים מכונות וציוד לבתי המלאכה. אמנם, לא היו אלה מכונות משוכללות ביותר, אך מכונות של ממש. וכ-מובן, נתעורר צורך למצוא מקום לשכן בו את המספנה. והדבר לא היה קל כלל ועיקר.

אך כשם שהאנגלים סייעו לנו לתקן את האו-ניות, כך באו המצרים, ועזרו לנו להקים מספנה. זמן קצר לאחר הכרזת המלחמה, התקיפו המצ-רים את נמל חיפה, ופגעו באחד מהמחסנים. מנ-הלת הנמל, בחששה כי תיקון המחסן יגזול סכום רציני מתקציבה, הסכימה למסור לנו את המחסן ההרוס, בתנאי שנשקמו. אנחנו מיהרנו להסכים להצעה והמקום משמש עד היום את המספנה.

האוניות

רס"ן אדם ענב

בשלהי שנת 1948 היה לי ול- שני חברי — מרדכי מאי ושמ' חה ג'לובסקי — בית מלאכה צנוע לביצוע תיקוני השמל ב- אוניות. היה זה ערב מלחמת ה' שחרור, זמן קצר לפני שהכוחות הבריטיים פינו את הארץ. מדי יום ביומו הודיעו כותרות העתון גים אודות תקריות וקרבות ש- נערכו בין הכוחות הלוחמים של הישוב ובין הכנופיות הערביות.

הנסיון היה קטן

יום אחד נכנס אדם לבית ה' מלאכה ושאל אם מסוגלים אנ- חנו לקבל על עצמנו התקנת מע' רכת חשמל באוניה ישנה ומוז' נח.

ידענו את הנדרש מאתנו : לה- פעיל ולהכשיר אוניה לשירות בצי המלחמה העומד לקום. ו' מצבנו לא היה מהיר. נסיוננו בעבודות חשמל, אותו רכשנו ב- צי הבריטי, לא הספיק לביצוע עבודה כל כך גדולה ומקיפה. אולם, לא הייתה ברירה : קבלנו על עצמנו את המשימה בהתלה- בות, וכבר למחרת היום, בטרם עלות השחר, התחלנו בעסק. ה' מלאכה היתה מרובה והזמן דחק.

הרבה תקווה...

סירת המנוע הובילה אותנו אל עבר שובר-הגלים, שם עגנו כ-10 אוניות ישנות ושחוקות — אוניות צי ההפעלה. הנמל עדין שרץ בריטים, וכדי לא לעורר

כ-10 אוניות שכבו דמומות ואילמות ליד שובר הגלים בנמל חיפה. החלורה עלתה בהם וכרסמה בביטחה את לוחית הפלדה. הגלים התנפצו כאין מפריע על דפנותיהן השחוקות, ומימיהם חזרו ענימה והציפו את תאיהן, התרנים השבירים לא התנוססו בנאוה אל על, ושירת מלחים לא נשמעה בהן. היו אלה אוניות המפעלים שמילאו את יעודן והמתינו לקץ המלח והחלוד.

אך לא את כולן נאל המוות. הימים ימי ראשית מלחמת הקוממיות, צי המלחמה המצוי הציב אוניותיו המצוחצחות והמבריקות ואיים: הנה נעלה על הלי-אביב, הנה נטיל הסגר מוות על הציגונים. והיישוב זעק כללישיט לחמים. זעק ונזכר בכנותיו הדמומות והגוססות, ואז הוחלט להעלותן מן הממים. מומחים ויודעשייט באו בדקו ובחנו. אין תקוה — הפטירו והסתלקו כשהיוך של רחמים על שפתותיהם. או נקרא קומץ אנשים לעשות את הבלתי אפשרי — להחיות את כליהשיט הגועים הללו — להפח קיטור בנידוחם החלודים ולהורים חשמל וכזה בקוריקהם המרוסקים. והאנשים האפירים עשו את המלאכה — בשקט, בצנעה ובמחמרת.

לעבודה. תכניות לא היו ביד, ועל סביבי ראיתי רק חלודה, עובש, חוטים מנותקים. הר ג- ראשית דבר, התקנתי את ג- רטור העזר הקטן, על מנת ש- יהיה קצת אור בלילות, שהרי היה ברור לי שנצטרך לעבוד ללא הפסק. לעת ערב, מששקעה השמש בפאתי הים, הפעלתי את הגנרטור, ואכן, נשמע טרטור קצוב של מנוע הבנוי. "התקוה" החלה מראה סימן-חיים ראשון.

החום היה איום

במשך הימים הבאים עבדנו ללא הפוגה, פירקנו את הגנרטור-רים הגדולים, התקנו את לוח החיבורים והחילונו לשפץ את עשרות המנועים.

החום בכנות האניה היה איום. מערכת האורורו טרם פעלה, ו' קרני השמש היו מכים ללא רח-מים בסיופן הברזל, שלהט ב- חום ובעיקר — שהיה מעביר החום אל התאים. פלגי הוי-עה היו נגררים מאתנו ללא הפ-סק, וידינו היו דבקות אל כלי העבודה. מי שהיה נקלע אותו זמן למקום היה יכול לראות מראה מזור: אוניה משונה, נוטה

את חשדם, לבשנו בגדים ישנים ובלויים — למען יחשבו כי אין אנו אלא סבלים.

כשהגענו אל שורת האוניות, הובילה אותנו סירת המנוע אל אחת מהן, להרדתי ראיתי והנה היא נוטה על צידה בשיעור של 15 מעלות! מישוה רשם בגיר על הדופן החלודה את שם האניה — "התקוה". ואכן היינו זקוקים להרבה תקווה בכדי להאמין כי אמנם תופעל אוניה זו ביום מן הימים.

"אני מפקד האוניה"

על הסיפון, קידמני אדם לבוש גופיית עבודה, מכנסי עבודה קצרים וסנדלים. בקושי היה מהלך על סיפונה של האניה, בשל הנטיה הקשה. הוא הודיע לי קצרות: "אני מפקד האוניה, אנא, עשה את הכל כדי שמערכת החשמל תופעל במהירות האפ-שרית".

ובכן, זה היה קברניט ישראלי ראשון אשר ראיתו בעיני. וזו הייתה אינתי המלחמה הרא-שונה שעל סיפונה דרכת. אר-ניה וקברניט אשר כעבור ימים ספורים יצטרכו להתמודד עם הצי המצוי ללא שהיות מרובות נגשתי

על צדיה, כשעל סיפונה מת-
נופפים עשרות מגבות. היו
אלה המגבות אשר סייעו לנו להי-
תגבר על הזיעה...

על מנת לאתר את החוטים
השונים, היינו צריכים לרדת
פעמים רבות למטה אל תוך כוכי
האוניה, להיצמד אל בין דפנותיה
או לזחול מתחת למכונותיה. אח-
רי "מסע" כזה היה כל אחד
מאתנו נראה כרוח-רפאים —
מזוהם וספוג שמן מרקיב, נוטף
זיעה ומי-ים עכורים. הדבר הי-
בולט ביותר בתמונה היה הפה
— תמיד היה פתוח במאמץ
לספק לריאות התשושות קצת
אוויר.

אכן, היה זה מרוץ מטורף
עם הזמן.

כעבור 20 יום

כעבור 20 יום בא הרגע הג-
דול. אחרון האנגלים עזב את
הנמל. המנועים ומערכת-החשמל
של "התקוה" היו מוכנים לני-
סוי.

עוד בשחר של יום הפינוי,
הפעלנו את הדודים. שוב החלו
לשונות האש ללחך את צינורות
הברזל ונהם המבערים היה נעים
לאוזן. אחר הפעלנו בזהירות את
מנועי הגנרטורים והנה:
"טוב".

בשעות הצהרים כבר זרם "הי-
דם הלבן" בעורקים — קיטור
רותח החל לפרוץ בשריקה אל
הבוכנות הגדולות ולהרימן מע-
להימטה, מעלה-מטה...

חשמל החל לזרום בורידים,
וכל מערכת-החשמל, כולל מע-
רכת הקשר והאווורור, פעלו ל-
לא-תקלה.

בשעה 6 בערב — 8 שעות
לאחר שנמל חיפה עבר לידיים
עבריות — רשם היומנאי של
יחידת חיל-הים ביומנו: "אונית
חיל-הים "התקוה" עזבת את
הנמל".

